

ĐẠI HỌC QUỐC GIA HÀ NỘI
TRƯỜNG ĐẠI HỌC KHOA HỌC XÃ HỘI VÀ NHÂN VĂN

Hoàng Thị Mai Phương

QUAN HỆ MỸ - Ả RẬP XÊ ÚT TỪ NĂM 2001 ĐẾN 2024

Chuyên ngành: Quan hệ quốc tế

Mã số : 9310601.01

TÓM TẮT LUẬN ÁN TIẾN SĨ QUỐC TẾ HỌC

Hà Nội - 2025

Công trình được hoàn thành tại: **Trường Đại học Khoa học Xã hội và Nhân văn**

Người hướng dẫn khoa học: PGS. TS. Văn Ngọc Thành
TS. Nguyễn Ngọc Anh

Phản biện: PGS.TS. Lê Đình Tĩnh

Phản biện: PGS.TS. Võ Xuân Vinh

Phản biện: PGS.TS. Cù Chí Lợi

Luận án sẽ được bảo vệ trước Hội đồng cấp Đại học Quốc gia chấm luận án tiến sĩ họp tại Trường Đại học Khoa học Xã hội và Nhân văn.
Vào hồi 8 giờ 30 ngày 05 tháng 5 năm 2025

Có thể tìm hiểu luận án tại:

- Thư viện Quốc gia Việt Nam
- Trung tâm Thông tin - Thư viện, Đại học Quốc gia Hà Nội

MỞ ĐẦU

1. Lý do chọn đề tài

Bước sang thế kỷ 21, thế giới chứng kiến những biến động địa chính trị và kinh tế đầy phức tạp. Thời kỳ hậu Chiến tranh Lạnh không mang lại sự ổn định như kỳ vọng mà thay vào đó, những thách thức mới trong trật tự quốc tế ngày càng gia tăng. Mỹ, mặc dù vẫn nắm giữ vai trò siêu cường số một, tuy nhiên đang phải đối mặt với sự cạnh tranh ngày càng lớn từ các cường quốc khác như Trung Quốc và Nga, cùng những mối đe dọa phi truyền thống khác nổi lên như chủ nghĩa khủng bố, biến đổi khí hậu, và khủng hoảng năng lượng. Tại khu vực Trung Đông, nơi được coi là “ngã tư chiến lược” của thế giới, những biến động liên tục đã làm thay đổi cục diện khu vực. Từ cuộc chiến Iraq (2003), “Mùa xuân Ả Rập” (2010-2012), sự trỗi dậy của tổ chức khủng bố ISIS, cho đến cuộc chiến tại Yemen và cạnh tranh địa chính trị giữa Iran và các quốc gia vùng Vịnh, Trung Đông trở thành tâm điểm của những xung đột và toan tính quyền lực. Trong bối cảnh đó, Mỹ tiếp tục duy trì vai trò quan trọng tại Trung Đông, không chỉ để bảo vệ lợi ích chiến lược của mình mà còn nhằm định hình trật tự khu vực. Là cường quốc có lợi ích đan xen trong các lĩnh vực an ninh, kinh tế, năng lượng và chính trị, Mỹ không thể đứng ngoài các biến động tại khu vực này.

Tại khu vực, với tư cách là quốc gia Islam giáo dòng Sunni lớn nhất, nơi tọa lạc hai thánh địa linh thiêng nhất - Mecca và Medina – trái tim của Islam giáo, Ả Rập Xê Út từ lâu đã được coi là “người anh cả” có ảnh hưởng lớn nhất trong cộng đồng Islam giáo. Ả Rập Xê Út cũng là nhà xuất khẩu dầu hàng đầu thế giới và từ lâu đã có mối quan hệ thân thiết với Mỹ. Quan hệ Mỹ - Ả Rập Xê Út đã bắt đầu được hình thành từ những năm 1930, quan hệ ngoại giao chính thức được thiết lập vào năm 1945. Cho đến nay, mối quan hệ này không chỉ được xây dựng trên lợi ích kinh tế từ dầu mỏ mà còn mở rộng sang lĩnh vực an ninh và chính trị và là một mắt xích vô cùng quan trọng trong quan hệ quốc tế tại khu vực Trung Đông. Không chỉ giúp Mỹ thực hiện tham vọng kiểm soát thị trường dầu mỏ toàn cầu, kể từ sau khi hệ thống tiền tệ Bretton Woods sụp đổ, Ả Rập Xê Út đã đóng vai trò chủ chốt trong việc định giá và giao dịch dầu mỏ bằng đồng USD Mỹ, điều này không chỉ tạo ra nhu cầu toàn cầu đối với đồng USD mà còn cho phép Mỹ “xuất khẩu” đồng tiền của mình ra khắp thế giới, giúp Mỹ dần củng cố vị thế trong hệ thống tiền tệ toàn cầu. Bên cạnh đó, Ả Rập Xê Út cũng là quốc gia có vai trò trung tâm trong các vấn đề khu vực, từ an ninh năng lượng đến đối phó với các mối đe dọa an ninh phi truyền thống. Với Ả Rập Xê Út, Mỹ là cường quốc có mối quan hệ thân thiết, không chỉ giúp bảo đảm an ninh cho vương quốc suốt nhiều thập kỷ qua, mà còn giúp củng cố vị thế của Ả Rập Xê Út tại khu vực.

Tuy nhiên, cuộc khủng bố ngày 11 tháng 9 năm 2001 đã đẩy mối quan hệ Mỹ - Ả Rập Xê Út đối mặt với những thách thức chưa từng có kể từ khi thiết lập quan hệ hai nước. Sự kiện này đã khiến mối quan hệ Mỹ - Ả Rập Xê Út có sự thay đổi hoàn toàn so với các giai đoạn trước đó, đánh dấu một thời kỳ mới trong quan hệ Mỹ - Ả Rập Xê Út, đồng thời tác động lớn tới chiến lược an ninh quốc gia của Mỹ, cách Mỹ nhìn nhận mối quan hệ với Ả Rập Xê Út và buộc Ả Rập Xê Út phải thích ứng với một cấu trúc liên minh mới với Mỹ, vừa là đối tác an ninh, vừa là đối tượng bị giám sát. Cũng từ sau sự kiện 11/9 cho đến nay (từ năm 2001 – 2024), đã hơn 2 thập kỷ đầu tiên của Thế kỷ 21 trôi qua, quan hệ Mỹ - Ả Rập Xê Út đã trải qua trọn vẹn bốn đời Tổng thống Mỹ (Bush, Obama, Trump và Biden), mỗi tổng thống đại diện cho một cách tiếp cận khác nhau đối với khu vực Trung Đông nói chung và với Ả Rập Xê Út nói riêng. Đồng thời, trong giai đoạn này, quan hệ hai nước cũng đã có nhiều biến động mới và chịu nhiều thử thách bởi những biến động lớn của thế giới và khu vực, làm thay đổi mối quan hệ này so với giai đoạn trước đó. Từ chính sách cứng rắn của George W. Bush trong cuộc chiến chống khủng bố, cách tiếp cận cân bằng của Barack Obama, đến chiến lược “Nước Mỹ trên hết” của Donald Trump và các điều chỉnh của Joe Biden, đến sự thay đổi chiến lược của Ả Rập Xê Út với “Kế hoạch tầm nhìn 2030” nhằm phát triển kinh tế đất nước giảm sự phụ thuộc vào dầu mỏ, mối quan hệ này đã và đang phản ánh cách Mỹ và Ả Rập Xê Út duy trì lợi ích chung dù có nhiều khác biệt về giá trị và áp lực từ dư luận. Giai đoạn này cũng chứng kiến nhiều sự kiện vô cùng đặc biệt không chỉ ảnh hưởng tới hai nước nói riêng mà còn gây ảnh hưởng lớn đối với khu vực và thế giới như cuộc biến động chính trị - xã hội ở khu vực Bắc Phi - Trung Đông diễn ra vào cuối năm 2010 đầu năm 2011 (hay còn gọi là “Mùa xuân Ả rập”), vấn đề hạt nhân Iran, vụ ám sát nhà báo Jamal Khashoggi tại Đại sứ quán Ả Rập Xê Út ở Thổ Nhĩ Kỳ (tháng 10 năm 2018), vụ tấn công mỏ dầu tại Ả Rập Xê Út (tháng 9 năm 2019), vấn đề nhân đạo của cuộc chiến tại Yemen do Ả Rập Xê Út lãnh đạo, sự kiện các nước vùng Vịnh bình thường hoá quan hệ với Israel (tháng 9 năm 2020), những cải cách nội bên trong Ả Rập Xê Út, hay tiến trình hoà bình Israel – Palestine và gần đây nhất là xung đột Israel – Iran,... đã liên tục đẩy quan hệ giữa Mỹ - Ả Rập Xê Út vào những khó khăn mới.

Có thể thấy, mối quan hệ giữa Mỹ và Ả Rập Xê Út không chỉ là câu chuyện của hai quốc gia – một siêu cường toàn cầu và một cường quốc khu vực – mà còn phản ánh một bức tranh đầy phức tạp về sự đan xen giữa lợi ích chiến lược, bất đồng giá trị và những biến động địa chính trị của thế kỷ 21. Vậy điều gì đã khiến hai quốc gia tưởng chừng rất khác biệt – một nền dân chủ hàng đầu thế giới và một chế độ quân chủ Islam giáo bảo thủ - bất chấp những khác biệt sâu sắc về văn hóa, hệ tư

tưởng và mục tiêu chính trị, cho đến nay vẫn duy trì được quan hệ đối tác trong suốt hơn 80 năm qua?

Quan hệ giữa Mỹ - Ả Rập Xê Út không chỉ tác động đến hai nước, khu vực Bắc Phi - Trung Đông, mà còn đến toàn bộ thế giới. Quan hệ Mỹ - Ả Rập Xê Út giai đoạn 2001-2024 chính là một trường hợp nghiên cứu điển hình, cho thấy cách mà các quốc gia vượt qua rào cản để theo đuổi những lợi ích sống còn trong một thế giới đầy rẫy thách thức. Do đó, việc nghiên cứu quan hệ giữa Mỹ và Ả Rập Xê Út trong giai đoạn từ năm 2001 đến 2024 không chỉ để tìm hiểu chính sách, chiến lược trong quan hệ giữa hai bên được thể hiện ở các lĩnh vực cụ thể để từ đó đánh giá, dự báo triển vọng mối quan hệ trong thời gian tới, mà còn giúp hiểu biết sâu sắc hơn về cách duy trì quan hệ chiến lược giữa các quốc gia có lợi ích chồng chéo nhưng khác biệt về giá trị. Mặt khác, cả Mỹ và Ả Rập Xê Út đều là những quốc gia có ảnh hưởng trên trường quốc tế, mối quan hệ giữa hai nước này có thể tác động đến Việt Nam theo nhiều khía cạnh khác nhau như kinh tế, chính trị, an ninh. Việc nghiên cứu mối quan hệ Mỹ - Ả Rập Xê Út giai đoạn từ 2001 đến 2024, đưa ra những tác động đối với khu vực và quốc tế, từ đó đưa ra hàm ý cho Việt Nam trong quan hệ ngoại giao với hai nước trên là cần thiết và có ý nghĩa cả về mặt lý luận và thực tiễn.

Xuất phát từ lý do này, tôi đã lựa chọn đề tài: “Quan hệ Mỹ - Ả Rập Xê Út từ năm 2001 đến 2024” làm đề tài luận án Tiến sĩ chuyên ngành QHQT của mình.

2. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu

- Đối tượng nghiên cứu: Quan hệ Mỹ - Ả Rập Xê Út
- Phạm vi nghiên cứu:
  - + *Phạm vi thời gian*: giai đoạn từ năm 2001 cho đến 2024
  - + *Phạm vi không gian*: 2 nước Mỹ và Ả Rập Xê Út
  - + *Phạm vi nội dung*: Mối quan hệ hai nước, thông qua lĩnh vực chính trị - đối ngoại, kinh tế; an ninh – quân sự và các lĩnh vực khác trên từng giai đoạn các đời Tổng thống Mỹ

3. Mục tiêu nghiên cứu và câu hỏi nghiên cứu

- *Mục tiêu nghiên cứu*: Phân tích rõ thực trạng quan hệ Mỹ và Ả Rập Xê Út từ năm 2001 đến 2024 trên cơ sở luận điểm lợi ích quốc gia trong chủ nghĩa hiện thực. Từ đó, đánh giá kết quả, đưa ra triển vọng và tác động và dự báo triển vọng quan hệ Mỹ - Ả Rập Xê Út trong tương lai và hàm ý cho Việt Nam trong việc phát triển mối quan hệ với hai nước.

- *Nhiệm vụ nghiên cứu của luận án*:

- + Thứ nhất, làm rõ cơ sở lý luận và thực tiễn quá trình hình thành mối quan hệ Mỹ - Ả Rập Xê Út; đánh giá các yếu tố tác động đến mối quan hệ;

+ Thứ hai, trên cơ sở lợi ích quốc gia, phân tích và lí giải mối quan hệ giữa Mỹ - Ả Rập Xê Út trong từng giai đoạn từ 2001 đến 2024 trên các lĩnh vực cụ thể như chính trị - đối ngoại, kinh tế; an ninh – quân sự và các lĩnh vực khác

+ Thứ ba, đánh giá quan hệ Mỹ - Ả Rập Xê Út, các tác động và hệ lụy của mối quan hệ đến chính chủ thể hai nước nói riêng, đến khu vực và quốc tế nói chung. Từ đó đánh giá triển vọng mối quan hệ hai nước và hàm ý, bài học kinh nghiệm cho Việt Nam.

- Câu hỏi nghiên cứu của luận án:

Để đáp ứng mục tiêu nghiên cứu tổng quát, luận án trả lời câu hỏi nghiên cứu tổng quát: Mối quan hệ của Mỹ với Ả Rập Xê Út đã diễn ra như thế nào và có những ảnh hưởng gì đến khu vực Trung Đông nói riêng và thế giới nói chung; và Việt Nam cần làm gì để phát triển mối quan hệ với hai nước Mỹ và Ả Rập Xê Út thông qua bài học kinh nghiệm từ mối quan hệ Mỹ - Ả Rập Xê Út?

Theo đó, để trả lời được câu hỏi nghiên cứu tổng quát, đề tài cần trả lời một số câu hỏi chi tiết sau:

+ Các yếu tố tác động/ảnh hưởng đến quan hệ Mỹ - Ả Rập Xê Út giai đoạn 2001 – 2024 là gì?

+ Mối quan hệ của Mỹ với Ả Rập Xê Út giai đoạn 2001 - 2024 đã diễn ra như thế nào?

+ Quan hệ Mỹ - Ả Rập Xê Út tác động thế nào đến khu vực và thế giới?

+ Việt Nam cần xây dựng chính sách đối ngoại và xử lý như thế nào trong quan hệ với các nước lớn đặc biệt là Mỹ và với các nước Ả Rập?

4. Cách tiếp cận và phương pháp nghiên cứu

Luận án được tiếp cận trên cơ sở luận điểm của các lý thuyết chủ nghĩa hiện thực về “lợi ích quốc gia” để phân tích mối quan hệ Mỹ và Ả Rập Xê Út. Luận án cũng vận dụng cách tiếp cận hệ thống khi Ả Rập Xê Út là một bộ phận trong hệ thống khu vực Trung Đông - Bắc Phi, chịu sự tác động của chính sách Mỹ dành cho khu vực và ngược lại, chính sách của Mỹ dành cho khu vực là một hệ thống, trong đó, chính sách của Mỹ đối với Ả Rập Xê Út là một bộ phận của hệ thống này.

Đồng thời, luận án cũng tiếp cận từ góc độ lịch sử; cách tiếp cận quan hệ quốc tế; cách tiếp cận đa ngành và liên ngành. Trong quá trình nghiên cứu, luận án sử dụng những phương pháp nghiên cứu phổ biến như: tổng hợp, so sánh, đối chiếu, diễn dịch, quy nạp,... Phương pháp nghiên cứu chủ yếu của luận án là phương pháp lịch sử; phương pháp nghiên cứu tài liệu; phương pháp logic. Ngoài ra, luận án còn sử dụng phương pháp dự báo để đánh giá xu hướng mối quan hệ trong tương lai gần.

5. Nguồn tài liệu

Trong quá trình nghiên cứu, luận án sử dụng những nguồn tài liệu chính bao gồm:

- Nguồn tài liệu gốc gồm các văn bản chính sách và ngoại giao được công bố như các tuyên bố, phát biểu cá nhân/diễn ngôn của lãnh đạo các nước, hiệp định của chính phủ Mỹ, Ả Rập Xê Út, và Việt Nam... thông qua các văn bản, công bố, ghi chép của Chính phủ, các cơ quan hành chính của Nhà nước bằng tiếng Anh, tiếng Ả Rập và tiếng Việt;

- Các bài viết, công trình nghiên cứu có liên quan đến Mỹ và Ả Rập Xê Út của các học giả Việt Nam và thế giới.

- Các bài viết báo chí, thảo luận, tài liệu tham khảo được đăng tải trên các phương tiện thông tin đại chúng, các cơ quan báo chí chính thống trên Internet.

6. Các đóng góp mới và xác định ý nghĩa của luận án

6.1. Đóng góp mới của luận án

Luận án là công trình chuyên khảo đầu tiên ở Việt Nam nghiên cứu về Quan hệ Mỹ - Ả Rập Xê Út từ năm 2001 đến 2024, luận án có những đóng góp mới như sau:

- Thứ nhất, luận án nghiên cứu dựa trên cơ sở lý luận là luận điểm lợi ích quốc gia của chủ nghĩa hiện thực để phân tích và lý giải diễn tiến quan hệ Mỹ - Ả Rập Xê Út từ năm 2001 đến 2024.

- Thứ hai, trên cơ sở những bài học kinh nghiệm từ thực tiễn mối quan hệ Mỹ- Ả Rập Xê Út giai đoạn 2001 – 2024, luận án đưa ra một số gợi ý chính sách cho Việt Nam trong quan hệ với Mỹ và Ả Rập Xê Út, cũng như xây dựng chính sách đối ngoại trong tương lai;

- Thứ ba, kết quả nghiên cứu của luận án có thể là một nguồn tư liệu tham khảo cho những ai quan tâm đến chính sách đối ngoại của Mỹ, Ả Rập Xê Út và Việt Nam đối với 2 nước này.

6.2. Ý nghĩa của luận án

- Ý nghĩa lý luận của luận án: góp phần nhận thức sâu sắc thêm về việc áp dụng các luận điểm về lợi ích quốc gia trong các lý thuyết QHQT trong phân tích, luận giải mối quan hệ Mỹ - Ả Rập Xê Út nói riêng cũng như các vấn đề QHQT khác nói chung

- Ý nghĩa thực tiễn của luận án: Luận án góp phần làm phong phú thêm khối lượng những công trình nghiên cứu mối quan hệ Mỹ - Ả Rập Xê Út nói chung, chính sách của Mỹ đối với khu vực Trung Đông - Bắc Phi cũng như chính sách của Ả Rập Xê Út đối với Mỹ. Bên cạnh đó, luận án đánh giá ảnh hưởng của mối quan hệ đến khu vực và quốc tế để từ đó đưa ra những hàm ý tham chiếu cho Việt Nam trong đối ngoại với cả hai quốc gia này. Đồng thời, luận án có thể được dùng như một tài liệu tham khảo trong việc học tập và nghiên cứu về chính sách của Ả Rập Xê Út, cũng như khi nghiên cứu về chính sách của Mỹ đối với khu vực Trung Đông.

7. Cấu trúc của luận án

Chương 1: Tổng quan tình hình nghiên cứu về quan hệ Mỹ - Ả Rập Xê Út từ 2001-

2024

Chương 2: Cơ sở lý luận và các yếu tố ảnh hưởng tới quan hệ Mỹ - Ả Rập Xê Út giai đoạn 2001-2024

Chương 3: Diễn tiến quan hệ Mỹ - Ả Rập Xê Út từ năm 2001 đến 2024

Chương 4: Đánh giá quan hệ Mỹ - Ả Rập Xê Út, triển vọng và hàm ý cho Việt Nam

CHƯƠNG 1: TỔNG QUAN TÌNH HÌNH NGHIÊN CỨU VỀ QUAN HỆ MỸ - Ả RẬP XÊ ÚT TỪ 2001 - 2024

1.1. Các nghiên cứu nước ngoài

1.1.1. Các nghiên cứu trực tiếp về tổng quan mối quan hệ Mỹ - Ả Rập Xê Út từ 2001 - 2024

Bàn về tổng thể mối quan hệ Mỹ - Ả rập Xê kể từ khi thành lập đến đầu thế kỷ XXI, nhiều nhà nghiên cứu nhận định đây là mối quan hệ vô cùng phức tạp, trải qua nhiều thăng trầm và chịu nhiều ảnh hưởng bởi nhiều sự kiện nảy sinh trong suốt quá hình thành và phát triển. Naifbin Hathlin (2017) (نايف بن حثلين) trong cuốn sách “صراع 1962 منذ الحلفاء: السعودية والولايات المتحدة الأميركية” của NXB (Dar al Saqi), (tạm dịch là “Xung đột Ả Rập Xê Út - Mỹ kể từ năm 1962), cho rằng mối quan hệ giữa Mỹ và Ả Rập Xê Út được duy trì bởi liên minh chiến lược với Mỹ. Điều này đã được khẳng định trong các nghiên cứu của Abu Ta’lib (1992), Nakhla (1980), Amil Sauudi (1996), Saudi, Hala (1996), Al-Sultan, Jamal M.A. (2002). Vị trí chiến lược của Ả Rập Xê Út tại khu vực cũng được Abu Al-Enein, Yassin Farouk (2008) tái khẳng định rõ hơn khi chỉ ra những ưu tiên trong chính sách đối ngoại của Mỹ tại khu vực Trung Đông hướng đến Ả Rập Xê Út.

David Ottaway (2009) đã nghiên cứu mối quan hệ này thông qua phân tích chính sách đối ngoại của chính quyền Bush và Obama. Bernard Haykel (2016) tái khẳng định và mở rộng hơn khi phân tích chính sách của Obama đối với Ả Rập Xê Út vào thời điểm 2010 – 2011, Joseph A. Kéchichian (2015) hay Hoffman, J. (2023), Stocker, J. R. (2023), Stevanović, O. (2023) là những học giả tiêu biểu có nhiều nghiên cứu về quan hệ này trong các giai đoạn các đời tổng thống. Một số các yếu tố ảnh hưởng lớn đến quan hệ hai nước cũng được đưa ra trong các nghiên cứu của Schanzer, J. (2021), Quamar, M. M. (2022), Cordesman, A. H. (2022), Zieff, A. V. (2022) khẳng định trong những nghiên cứu của mình.

1.1.2. Các nghiên cứu về quan hệ Mỹ - Ả Rập Xê Út trên các lĩnh vực cụ thể

Trong mối quan hệ giữa Mỹ - Ả Rập Xê Út, không thể không kể đến lĩnh vực hợp tác lâu đời và quan trọng, đó là hợp tác trong lĩnh vực dầu mỏ và an ninh năng lượng. Đây cũng là lĩnh vực thu hút nhiều nhà nghiên cứu quan tâm cũng như có

nhiều công trình nghiên cứu tiêu biểu. Tiêu biểu trong đó có thể kể đến các nghiên cứu của Gause: “The Kingdom and the Power: How to Salvage the US-Saudi Relationship” (2023); From “Over the Horizon” to “Into the Backyard” (2003); The US-Saudi Relationship in the Gulf (2014). Trong lĩnh vực dầu mỏ điển hình có các nghiên cứu của Tollitz, N. P. (2005), Kenner, D., & Al-Ahmad, K. (2021), Hart, P. T. (1998), Koleilat, K. D. (2021) với nhiều bài nghiên cứu đăng trên các tạp chí chuyên ngành, các diễn đàn thảo luận về QHQT nói chung và về hợp tác dầu mỏ - an ninh năng lượng trên khu vực và trong mối quan hệ hai nước nói riêng. Nghiên cứu về hợp tác Mỹ - Ả Rập Xê Út trong lĩnh vực kinh tế tiêu biểu có Kenner, D., và Al-Ahmad, K. (2021), Tollitz, N. P. (2005), Cook, S. A., & Indyk, M. (2022) và Gause (2022).

1.1.3. Các nghiên cứu về quan hệ Mỹ - Ả Rập Xê Út thông qua chính sách đối ngoại của Mỹ

Ả Rập Xê Út là đồng minh chiến lược lâu năm của Mỹ tại khu vực Trung Đông, đồng thời cũng là nước có vị thế lớn tại khu vực. Bacevich (2016) đánh giá kể từ khi Mỹ can thiệp vào Trung Đông, các lực lượng của Mỹ đã thực hiện một loạt các chiến dịch nhằm định hình lại hoà bình và ổn định khu vực. Tuy nhiên, Mỹ không đạt được nhiều thành công tại đây, mà thay vào đó, những mục tiêu đề ra ban đầu là tái thiết lập hoà bình và ổn định Trung Đông lại tạo ra phản ứng ngược lại. Đây cũng chính vấn đề mà Akbarzadeh (2013), AlHakim (2021), Fawcett (2016), Hassan (2009; 2020) khẳng định lại tại các nghiên cứu của mình. Vấn đề này cũng được Shelly Culbertson, Howard J. Shatz, Stephanie Stewart (2022) nhấn mạnh và khẳng định rằng việc điều chỉnh lại các lợi ích an ninh quốc gia của Mỹ ở Trung Đông là hoàn toàn cần thiết, nhất là trong bối cảnh bối cảnh chính trị, an ninh và kinh tế đang thay đổi của khu vực; chính quyền mới của Mỹ và những thách thức toàn cầu ngày càng gia tăng; an ninh của Mỹ tập trung nhiều hơn vào Trung Quốc, Nga và đại dịch Covid-19.

1.1.4. Các nghiên cứu về quan hệ Mỹ - Ả Rập Xê Út thông qua góc nhìn từ các lý thuyết quan hệ quốc tế

Nhiều học giả đã tiếp cận mối quan hệ này thông qua các lăng kính lý thuyết khác nhau, tiêu biểu là chủ nghĩa hiện thực (realism), chủ nghĩa tự do (liberalism) và chủ nghĩa kiến tạo (constructivism). Mỗi hướng tiếp cận lý thuyết đều làm nổi bật những khía cạnh đặc trưng trong bản chất của mối quan hệ đối tác Mỹ – Ả Rập Xê Út, từ lợi ích chiến lược, phụ thuộc kinh tế, đến sự hình thành và va chạm của bản sắc chính trị – văn hóa.

Nhiều nhà nghiên cứu theo trường phái chủ nghĩa hiện thực thường xem quan hệ Mỹ – Ả Rập Xê Út là một dạng liên minh chiến lược dựa trên sự trao đổi lợi ích thiết yếu. Gregory Gause III (2003, 2011) hay Gause và Barnett (1995) cho rằng chính sách của Mỹ tại vùng Vịnh phản ánh nỗ lực duy trì cân bằng quyền lực, với Ả

Rập Xê Út đóng vai trò là đối trọng cần thiết trong việc kiềm chế ảnh hưởng của Iran và Iraq. Ngược lại, các học giả theo chủ nghĩa tự do nhấn mạnh đến vai trò của các thiết chế quốc tế, sự phụ thuộc kinh tế và các kênh đối thoại trong việc duy trì quan hệ hai nước như Keohane và Nye (1997); Rachel Bronson (2006). Trong khi đó, chủ nghĩa kiến tạo đặt trọng tâm vào vai trò của bản sắc, diễn ngôn và cấu trúc nhận thức trong quan hệ quốc tế, từ đó đưa ra cách tiếp cận khác biệt để lý giải mối quan hệ Mỹ – Ả Rập Xê Út. Mehran Kamrava (2011) và Madawi Al-Rasheed (2007, 2010) hay Raymond Hinnebusch (2003) là những học giả tiêu biểu.

1.2. Nghiên cứu trong nước

Ở Việt Nam, tính đến thời điểm hiện tại, chưa có nhiều công trình nghiên cứu về mối quan hệ Ả Rập Xê Út - Mỹ giai đoạn 2001-2024. Bàn về tổng quan mối quan hệ Mỹ - Ả Rập Xê Út có nghiên cứu của Hoàng Thị Mai Phương “Quan hệ Ả Rập Xê Út – Mỹ từ năm 2011 đến năm 2020” đăng trên Tạp chí nghiên cứu Trung Đông – Châu Phi (2020) khái quát chung về mối quan hệ hai nước qua các lĩnh vực kinh tế, chính trị, an ninh, quân sự trong giai đoạn 2011-2020; “Một số vấn đề nổi bật trong quan hệ Mỹ - Ả Rập Xê Út giai đoạn 2011-2020” đăng trên Tạp chí nghiên cứu nước ngoài (2020) đưa ra các vấn đề nổi bật trong mối quan hệ hai nước ở giai đoạn này, nhận định mối quan hệ Mỹ - Ả Rập Xê Út là mối quan hệ phức tạp, trải qua nhiều thăng trầm. Mặc dù hiện nay, Mỹ có nhiều điều chỉnh chính sách đối ngoại của mình, tuy nhiên Ả Rập Xê Út vẫn là đồng minh mà Mỹ muốn tiếp tục giữ mối quan hệ. Ngoài ra còn có Bùi Ngọc Tú (2013), Bùi Nhật Quang và Phạm Ngọc Lăng (2015), Nguyễn Thanh Hiền (2015), Nguyễn Thanh Hiền (2018) đã đánh giá chính sách của các nước lớn đối với khu vực, nêu ra các chính sách của Mỹ đối với Ả Rập Xê Út giai đoạn này gây ra những tác động lớn đối với khu vực cũng như đến quan hệ Ả Rập Xê Út - Mỹ

1.3. Những vấn đề đã được nghiên cứu

Trong giới hạn tham khảo và nghiên cứu các tài liệu, có thể nhận thấy rằng, mối quan hệ Mỹ - Ả Rập Xê Út là chủ đề được nhiều nhà nghiên cứu trong nước và quốc tế quan tâm và được nghiên cứu thông qua nhiều khía cạnh. Các nghiên cứu tập trung vào nhiều lĩnh vực khác nhau như an ninh và quân sự, kinh tế và thương mại, chính trị và ngoại giao, văn hóa và xã hội, khủng hoảng và xung đột, cũng như biến đổi khí hậu và tài nguyên. Tại Việt Nam, cho đến nay, có thể thấy các công trình nghiên cứu trực tiếp tập trung chính vào mối quan hệ Ả Rập Xê Út - Mỹ chưa thực sự phổ biến. Mặc dù vậy, quan hệ Mỹ - Ả Rập Xê Út vẫn thường xuyên được đề cập như một phần nhỏ trong phân tích tổng thể chính sách đối ngoại của Mỹ tại Trung Đông hoặc phân tích kinh tế chính trị Trung Đông và toàn cầu.

1.4. Khoảng trống nghiên cứu và các vấn đề tập trung làm rõ của luận án

Thông qua phân tích tổng quan tình hình nghiên cứu trong nước và quốc tế về mối quan hệ Mỹ - Ả Rập Xê Út, có thể thấy các công trình nghiên cứu hiện nay vẫn dừng lại ở những nghiên cứu nhỏ lẻ, chưa có công trình nghiên cứu nào phân tích và đánh giá tổng quan mối quan hệ Mỹ - Ả Rập Xê Út cho đến thời điểm hiện tại (cụ thể là trong giai đoạn 2001 – 2024). Mặc dù có nhiều công trình nghiên cứu xoay quanh mối quan hệ Mỹ - Ả Rập Xê Út nhưng chỉ tập trung xoay quanh các vấn đề và giai đoạn nổi bật. Hiện nay vẫn còn rất nhiều khoảng trống nghiên cứu trong mối quan hệ Mỹ - Ả Rập Xê Út. Những khoảng trống này vẫn đang chờ được các học giả tìm hiểu và nghiên cứu.

CHƯƠNG 2: CƠ SỞ LÝ LUẬN VÀ CÁC YẾU TỐ TÁC ĐỘNG ĐẾN QUAN HỆ MỸ - Ả RẬP XÊ ÚT (2001 – 2024)

2.1. Cơ sở lý luận

2.1.1. Khái niệm chung về lợi ích quốc gia

Mỗi chủ thể trong chính trị quốc tế đều có những lợi ích riêng biệt, và đối với quốc gia, lợi ích đó chính là lợi ích của cả dân tộc. Thông qua các quan điểm lý luận của các học giả, luận án xác định khái niệm “lợi ích quốc gia” được hiểu là: *“Lợi ích chung của một quốc gia, dân tộc, bao gồm tất cả các điều kiện cần thiết cho sự trường tồn của một quốc gia, dân tộc; được thể hiện qua tất cả lĩnh vực trong mối quan hệ với các quốc gia khác”*.

2.1.2. “Lợi ích quốc gia” trong phân tích quan hệ quốc tế và quan điểm của các lý thuyết về lợi ích quốc gia

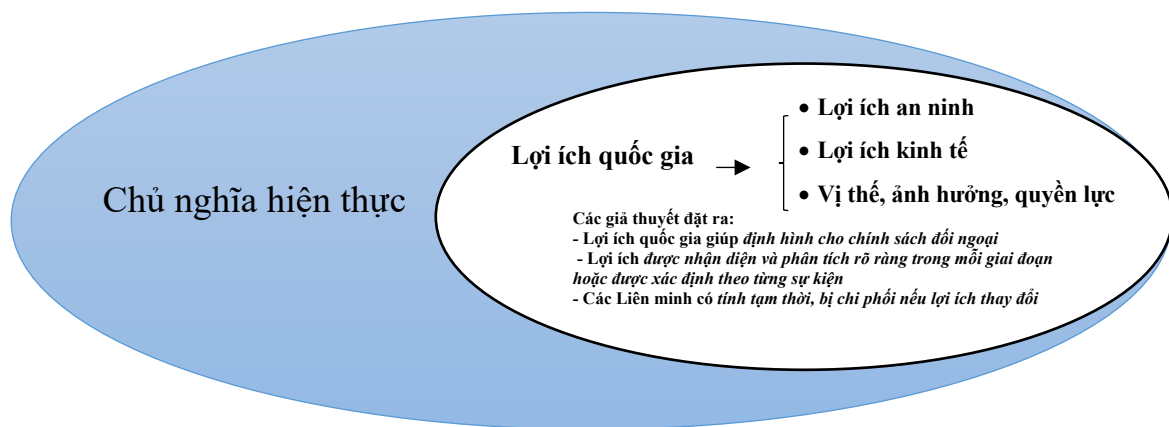
Thực tế đã có những cuộc tranh cãi xoay quanh tính hữu dụng của việc sử dụng khái niệm “lợi ích quốc gia” trong phân tích chính sách và quan hệ quốc tế. Một phía, các nhà phê bình cho rằng khái niệm này có nhiều khuyết điểm lớn nếu đóng vai trò là công cụ nghiên cứu [Rosenau, 1968, p.39] [Hoffmann, 1978, p.133] [Smith, 1986, p.23-26]. Phía còn lại, những người ủng hộ nhấn mạnh tầm quan trọng của việc sử dụng lợi ích quốc gia để giải thích các chính sách đối ngoại và lý thuyết hóa quan hệ quốc tế [Morgenthau, 1978]. ***Luận án lựa chọn quan điểm thứ hai, cho rằng lợi ích quốc gia là một công cụ giải thích quan trọng trong quan hệ quốc tế để áp dụng vào phân tích***, vì nó làm nổi bật những yếu tố cốt lõi trong phân tích việc thực hiện các chính sách đối ngoại, cách tương tác trong mối quan hệ giữa các quốc gia, đồng thời nó cũng được sử dụng phổ biến trong các diễn ngôn chính trị.

Trong trường hợp quan hệ Mỹ – Ả Rập Xê Út, nhiều nghiên cứu đã tiếp cận từ các góc nhìn thể chế, xã hội học hoặc giá trị, vốn có xu hướng làm mờ tính toán chiến lược đằng sau sự hợp tác và rạn nứt giữa hai quốc gia. Tuy nhiên, một thực tế rõ ràng là mối quan hệ này chưa từng được “xây đắp” bởi sự hội tụ về hệ tư tưởng hay giá trị dân chủ, mà là bởi sự trùng hợp tạm thời về các lợi ích – đặc biệt trong các thời điểm

Mỹ cần ổn định nguồn cung năng lượng toàn cầu, chống khủng bố xuyên quốc gia hoặc kiềm chế ảnh hưởng của các đối thủ khu vực như Iran. Việc vận dụng luận điểm lợi ích quốc gia cho phép phân tích một cách có hệ thống các yếu tố thúc đẩy sự điều chỉnh chính sách của Mỹ đối với Ả Rập Xê Út: từ lợi ích an ninh, năng lượng, kinh tế đến mục tiêu kiểm soát ảnh hưởng tại khu vực. Vì vậy, luận án lựa chọn quan điểm về lợi ích quốc gia dưới góc nhìn của chủ nghĩa hiện thực là cơ sở lý luận để luận giải cho mối quan hệ Mỹ - Ả Rập Xê Út giai đoạn từ 2001-2024.

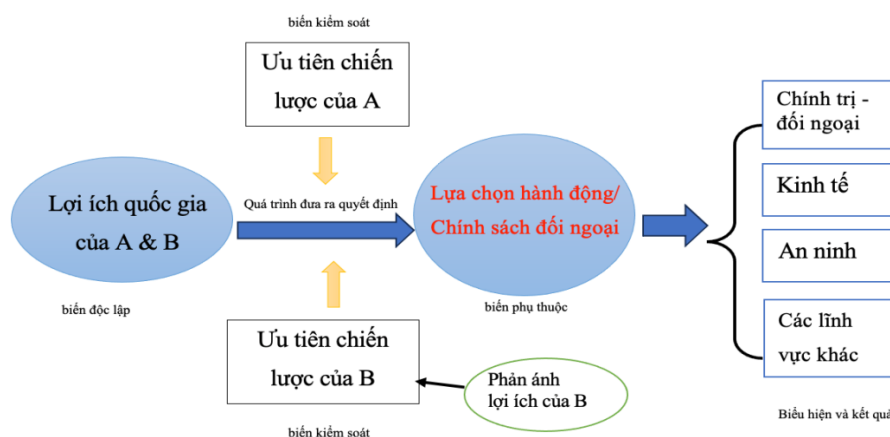
2.1.3. Khung lý thuyết phân tích quan hệ Mỹ - Ả Rập Xê Út từ năm 2001 đến 2024

Như vậy, trên cơ sở các lý thuyết đã trình bày bên trên, cùng với việc tiếp thu các nghiên cứu trước đó của các học giả đi trước, các đánh giá về sự phù hợp của luận điểm “lợi ích quốc gia” trong chủ nghĩa hiện thực, luận án xây dựng khung lý thuyết áp dụng vào nghiên cứu mối quan hệ Mỹ - Ả Rập Xê Út giai đoạn từ 2001 – 2024 cụ thể như sau:

Hình 1.1. Khung lý thuyết

Dựa trên khung lý thuyết bên trên, luận án đề xuất mô hình nghiên cứu dưới đây (hình 1.2).

Hình 1.2: Mô hình nghiên cứu quan hệ Mỹ - Ả Rập Xê Út (2001 – 2024) theo cách tiếp cận từ luận điểm lợi ích quốc gia trong chủ nghĩa hiện thực

2.2. Các yếu tố tác động đến quan hệ Mỹ - Ả Rập Xê Út (2001 – 2024)

2.2.1. Khái quát quan hệ Mỹ - Ả Rập Xê Út trước 2001

Giai đoạn 1931-1945 là giai đoạn tăng cường quan hệ Mỹ-Ả Rập Xê Út, hai bên đã chuyển từ quan hệ ngoại giao chính thức lên thành quan hệ đồng minh. Trong giai đoạn từ năm 1945 đến trước năm 1973, một mặt quan hệ hai bên không ngừng được tăng cường, nhưng mặt khác cũng phải đối diện với những thách thức nhất định. Tuy nhiên, xét về tổng thể quan hệ hai bên vẫn có những bước phát triển tích cực. Trong thời kì này, quan hệ giữa Mỹ và Ả Rập Xê Út trong chủ yếu diễn ra trong hai lĩnh vực là hợp tác dầu mỏ và an ninh - chính trị. Năm 1951, Mỹ và Ả Rập Xê Út ký Thỏa thuận Hỗ trợ Phòng thủ chung, đánh dấu bước tiến quan trọng trong mối quan hệ hai nước. Thỏa thuận này cho phép Mỹ bán vũ khí và huấn luyện quân sự cho Ả Rập Xê Út, bên cạnh đó là việc hợp tác trong lĩnh vực tình báo. Mặc dù chỉ dừng lại ở mức độ thỏa thuận chung, tuy nhiên, đây cũng là tiền đề cho mối quan hệ an ninh chiến lược kéo dài giữa hai nước trong nhiều thập kỷ sau đó. Giai đoạn 1973-2001 là thời kì đầy thử thách đối với quan hệ Mỹ-Ả Rập Xê Út. Tuy nhiên lợi ích chung về kinh tế và an ninh đã giúp duy trì quan hệ đồng minh giữa hai bên.

2.2.2. Tình hình khu vực và thế giới giai đoạn từ 2001 - 2024

Khái quát tình hình thế giới từ 2001 - 2024

Các sự kiện chính trị quan trọng đang có tác động sâu rộng đến cục diện thế giới. Sự thay đổi nhà lãnh đạo ở các nước lớn như Mỹ đã tạo ra những biến động lớn trong chính sách và QHQT. Cuộc chiến tranh Nga – Ukraina, xung đột Israel – Hamas, xung đột Iran – Israel bùng phát mạnh mẽ. Tất cả những sự kiện chính trị này đều đang góp phần tạo nên một bức tranh thế giới đầy biến động và không chắc chắn, có ảnh hưởng lớn đến mọi khía cạnh của cuộc sống toàn cầu. Việc hiểu và đối phó với những thách thức này đòi hỏi sự hợp tác và đồng lòng từ tất cả các quốc gia trên thế giới.

Sự cạnh tranh quyền lực, tăng cường ảnh hưởng giữa các nước lớn tại khu vực Trung Đông và trên thế giới

Cạnh tranh quyền lực, vị thế chiến lược và lợi ích giữa các nước, đặc biệt là Mỹ, Trung Quốc, Nga đang diễn ra ngày càng quyết liệt. Điều này dẫn tới xu hướng liên minh, tập hợp lực lượng và chạy đua vũ trang có xu hướng đối đầu gia tăng, nảy sinh nhiều điểm nóng tại nhiều khu vực trên thế giới, khiến tình hình an ninh thế giới rơi vào bất ổn và đầy báo động. Điều này không chỉ gây ảnh hưởng đến bối cảnh khu vực Trung Đông mà tác động trực tiếp đến mối quan hệ Mỹ - Ả Rập Xê Út. Về phía Ả Rập Xê Út, sự thay đổi này cũng tạo ra những cơ hội tiềm năng cho việc xây dựng một mối quan hệ đa phương và cân bằng hơn trong hệ thống QHQT. Ả Rập Xê Út hoàn toàn có thể linh hoạt hơn trong việc lựa chọn đối tác chiến lược, phát triển các

mối quan hệ ngoại giao và thương mại, không chỉ với Mỹ mà còn với các cường quốc khác.

Các vấn đề toàn cầu và sự nổi lên của các xu hướng mới trên thế giới

Thế giới đang ở trong giai đoạn biến động mạnh mẽ. Việc gia tăng các vấn đề toàn cầu cùng với sự trỗi dậy của các chủ nghĩa dân túy và chủ nghĩa phân hóa đã làm các hệ tư tưởng cường quyền và cực đoan trở nên ngày càng mạnh mẽ. Những yếu tố này có ảnh hưởng sâu rộng đến toàn thế giới, tác động đến mọi khía cạnh từ kinh tế, chính trị cho đến QHQT. Sự phát triển và xung đột giữa các xu hướng này sẽ tiếp tục định hình tương lai của thế giới trong những năm tới.

Tình hình khu vực Trung Đông giai đoạn 2001 – 2024

Những biến động lớn tại khu vực như chiến tranh vùng Vịnh, chiến tranh Iraq, Afghanistan; cuộc cách mạng “Mùa xuân Ả rập”, xung đột Israel – Palestine; xung đột Iran - Ả Rập Xê Út ;... đã có những tác động to lớn và làm thay đổi cục diện chính trị của khu vực. Có thể thấy, hiện nay, cán cân quyền lực tại Trung Đông đã thay đổi rất nhiều. Khi mà vị thế của các quốc gia Hồi giáo dòng Sunni đã suy giảm tương đối, ngược lại vị thế của Iran lại có chiều hướng gia tăng. Đồng thời, vai trò của Mỹ tại Trung Đông cũng đang đối mặt với nhiều thách thức còn vai trò của Nga tại khu vực này lại ngày càng được gia tăng. Điều này đã hình thành lên cục diện chính trị mới tại khu vực.

2.2.3. Tình hình nước Mỹ và Ả Rập Xê Út từ 2001 - 2024

- Tình hình nước Mỹ

Trong tổng thể, tình hình kinh tế và chính trị trong nước của Mỹ từ năm 2001 đến 2024 đã định hình nhu cầu quan hệ hợp tác mạnh mẽ với Ả Rập Xê Út. Quan hệ này không chỉ giúp Mỹ đảm bảo nguồn cung năng lượng và ổn định kinh tế mà còn góp phần duy trì an ninh và quyền lực của Mỹ trên toàn cầu. Trên trường quốc tế, Biden tái khẳng định cam kết của Mỹ với các liên minh và tổ chức đa phương, kết thúc cuộc chiến tại Afghanistan cũng như thúc đẩy tiến trình hoà bình Trung Đông, hỗ trợ giải quyết xung đột Israel – Palestine và xung đột Nga - Ukraine,... Dưới thời chính quyền Biden, Mỹ đã có một số điểm chính trong việc điều chỉnh chiến lược đối với khu vực Trung Đông. Tuy nhiên, trong bối cảnh hiện tại, vai trò của Mỹ tại khu vực cũng đang duy giảm khi những động cơ trong chính sách của Mỹ đối với khu vực đã có nhiều thay đổi, điển hình như việc công bố chiến lược “Ưu thế trên biển” được công bố vào 12/2020 cho thấy bài toán lợi ích của Mỹ đang quan tâm vào khu vực địa chiến lược mới, tập trung vào sức mạnh đến từ biển, trong đó lực lượng chính là hải quân, mà Trung Đông lại chưa đáp ứng được kỳ vọng trong bài toán lợi ích này của Mỹ.

- Tình hình Ả Rập Xê Út

Dưới sự lãnh đạo của Thái tử Mohammed bin Salman, từ năm 2016, Ả Rập Xê Út đã triển khai Kế hoạch Tầm nhìn 2030 nhằm giảm sự phụ thuộc vào dầu mỏ, đa dạng hóa nền kinh tế và cải thiện chất lượng cuộc sống của người dân. Kế hoạch Tầm nhìn 2030 của Ả Rập Xê Út là một chương trình cải cách kinh tế và xã hội toàn diện, nhằm mục đích đa dạng hóa nền kinh tế Ả Rập Xê Út, giảm sự phụ thuộc vào dầu mỏ, và phát triển các ngành công nghiệp khác.

Như vậy, có thể thấy, không chỉ những thay đổi trong bối cảnh quốc tế và khu vực mà còn cả những thay đổi trong tình hình nước Mỹ và Ả Rập Xê Út giai đoạn 2001 - 2024 đã và đang tạo ra những ảnh hưởng nhất định cho sự phát triển mối quan hệ Mỹ - Ả Rập Xê Út. Đây cũng có thể coi là cơ hội để cả Mỹ và Ả Rập Xê Út thúc đẩy mối quan hệ lên một tầm cao mới, phản ánh tầm quan trọng và sự đa dạng của các lợi ích chung và thách thức mà cả hai nước đang phải đối mặt.

2.3. Lợi ích quốc gia của Mỹ và Ả Rập Xê Út trong quan hệ hai nước

2.3.1. Lợi ích của Mỹ trong quan hệ với Ả Rập Xê Út

- Lợi ích kinh tế

An ninh năng lượng là một trong những yếu tố then chốt, giúp Mỹ kiểm soát giá dầu và sự ổn định của năng lượng toàn cầu và nội địa. Bất kỳ sự bất ổn nào liên quan đến sản lượng dầu của Ả Rập Xê Út đều có thể gây tác động nghiêm trọng đến kinh tế Mỹ cũng như các đồng minh phương Tây

- Lợi ích an ninh

Mỹ dựa vào Ả Rập Xê Út để duy trì sự ổn định trong các xung đột khu vực, đặc biệt là trong cuộc chiến tại Yemen, xung đột Israel – Palestine, giúp Mỹ bảo vệ lợi ích an ninh quốc gia và đảm bảo an ninh cho các đồng minh trong khu vực, đồng thời duy trì ảnh hưởng và quyền lực trong khu vực, đồng thời đối phó với sự gia tăng ảnh hưởng của các đối thủ như Nga và Trung Quốc.

- Vị thế quốc gia / quyền lực

Về phương diện địa chính trị, Mỹ cần duy trì vị thế ảnh hưởng quốc gia của mình ở Trung Đông, trong bối cảnh Trung Quốc và Nga đang gia tăng ảnh hưởng của mình tại khu vực.

2.3.2. Lợi ích của Ả Rập Xê Út trong quan hệ với Mỹ

- Lợi ích kinh tế

Mối quan hệ này cho phép Ả Rập Xê Út có ảnh hưởng trong việc điều tiết sản lượng dầu và giá cả, đồng thời củng cố vai trò của mình trong OPEC và trên thị trường năng lượng toàn cầu. Ngoài ra, Ả Rập Xê Út cần sự hỗ trợ từ Mỹ trong việc đa dạng hóa nền kinh tế và giảm sự phụ thuộc vào dầu mỏ.

- Lợi ích an ninh

Một trong những lợi ích lớn nhất của Ả Rập Xê Út từ quan hệ với Mỹ là sự hỗ trợ quân sự mạnh mẽ. Trong bối cảnh cạnh tranh ảnh hưởng khu vực với Iran, Ả Rập Xê Út xem Mỹ là một đối tác chủ chốt trong việc đối phó với Iran, giúp Ả Rập Xê Út gia tăng khả năng phòng thủ và bảo vệ chế độ hoàng gia Al Saud.

- Vị thế quốc gia / quyền lực

Quan hệ chặt chẽ với Mỹ giúp Ả Rập Xê Út củng cố vai trò của mình như một lãnh đạo trong thế giới Ả Rập và Hồi giáo Sunni, duy trì ảnh hưởng của mình tại các quốc gia Vùng Vịnh.

2.3.3. Lợi ích chung và ưu tiên chiến lược khác nhau (giai đoạn từ 2001 – 2024)

Từ tương quan lợi ích giữa Ả Rập Xê Út và Mỹ, dựa theo bối cảnh khu vực và thế giới từ 2001 - 2024, cả Mỹ và Ả Rập Xê Út đều có sự điều chỉnh chiến lược để phù hợp với bối cảnh mới, và mục tiêu hàng đầu vẫn là đảm bảo tối đa lợi ích quốc gia của mỗi nước. Nhìn chung, có thể nhận định những lợi ích được chia sẻ chung giữa hai nước hiện nay như sau:

Một là, đảm bảo an ninh năng lượng giúp tạo môi trường ổn định và phát triển kinh tế, mà ở đây cụ thể là thị trường dầu mỏ

Hai là, ảnh hưởng tại khu vực Trung Đông. Cả Mỹ và Ả Rập Xê Út đều muốn duy trì vị thế và ảnh hưởng của mình tại khu vực này, đồng thời kiềm chế ảnh hưởng của Iran trong khu vực.

Ba là, chống khủng bố, chia sẻ thông tin tình báo và hợp tác quân sự.

Bốn là, tiếp tục cân bằng các lợi ích ưu tiên và các giá trị khác.

Tiểu kết Chương 2

Dựa trên cơ sở lý luận và thực tiễn trình bày bên trên, luận án lựa chọn quan điểm về lợi ích quốc gia của Chủ nghĩa hiện thực là hoàn toàn phù hợp để nghiên cứu quan hệ Mỹ - Ả Rập Xê Út giai đoạn 2001 - 2024. Trong bối cảnh hiện nay với nhiều biến động khó đoán định, sử dụng luận điểm về lợi ích quốc gia theo cách tiếp cận của chủ nghĩa hiện thực sẽ giúp đưa ra được những đánh giá khách quan về tổng thể mối quan hệ, giúp luận giải được bản chất của mối quan hệ và đoán định được xu hướng của mối quan hệ trong tương lai.

CHƯƠNG 3: DIỄN TIẾN QUAN HỆ MỸ - Ả RẬP XÊ ÚT TỪ NĂM 2001 ĐẾN 2024

3.1. Quan hệ Mỹ - Ả Rập Xê Út giai đoạn 2001 – 2008

Quan hệ Mỹ - Ả Rập Xê Út trong giai đoạn 2001-2008 được định hình bởi các lợi ích quốc gia cốt lõi của cả hai bên, bao gồm năng lượng, an ninh, và đối phó với các thách thức địa chính trị ở Trung Đông. Sau sự kiện 11/9, ưu tiên hàng đầu của Mỹ là cuộc chiến chống khủng bố, đối phó với các thách thức từ Iran, Syria, và các nhóm

phiên quân cực đoan. Bên cạnh đó là việc đảm bảo nguồn cung dầu trong bối cảnh giá dầu tăng cao và đảm bảo quyền lực, vị thế ảnh hưởng của mình tại khu vực Trung Đông. Đối với Ả Rập Xê Út, ưu tiên hàng đầu của vương quốc cũng là bảo đảm an ninh của đất nước, chống lại các thế lực thù địch và ảnh hưởng của Iran trong khu vực, đồng thời đảm bảo duy trì dòng chảy xuất khẩu dầu và bảo vệ vị thế lãnh đạo trong OPEC.

Mặc dù có nhiều lợi ích chung, quan hệ Mỹ - Ả Rập Xê Út trong giai đoạn này không tránh khỏi các mâu thuẫn tồn tại trong cặp quan hệ này. Hệ thống chính trị và tôn giáo của Ả Rập Xê Út có sự đối lập với các giá trị dân chủ mà Mỹ theo đuổi. Sau sự kiện 11/9, vai trò của hệ tư tưởng Wahhabi trong việc kích động chủ nghĩa khủng bố đã khiến dư luận Mỹ chỉ trích Riyadh. Đồng thời, vấn đề xung đột Israel – Palestine cũng là một trong những vấn đề tồn tại gây ra nhiều ảnh hưởng cho cặp quan hệ Mỹ - Ả Rập Xê Út trong suốt giai đoạn này. Tuy nhiên, sau những mâu thuẫn tồn tại này, quan hệ hai nước vẫn được tiếp tục duy trì. Điều này cho thấy, giai đoạn từ 2001 - 2008, cả Mỹ và Ả Rập Xê Út đều cân đối đặt những lợi ích cấp thiết nhất, liên quan đến việc sống còn và phát triển tối đa những lợi ích kinh tế của quốc gia để tiếp tục duy trì mối quan hệ hai nước, lựa chọn bỏ qua những mâu thuẫn trong các vấn đề khác.

3.2. Quan hệ Mỹ - Ả Rập Xê Út giai đoạn 2009 – 2016

Giai đoạn 2009 – 2016, những biến động lớn tại khu vực Trung Đông và việc thay đổi chính sách đối ngoại của chính quyền Tổng thống Barack Obama đã khiến lợi ích quốc gia của hai nước có sự ưu tiên khác biệt đáng kể. Chính quyền Tổng thống Barack Obama đưa ra chính sách “xoay trục” sang châu Á – Thái Bình Dương, giảm can dự vào các vấn đề của khu vực Trung Đông, cho thấy lợi ích cấp thiết của Mỹ giai đoạn này giảm tập trung vào khu vực Trung Đông. Đồng thời, với sự bùng nổ của cuộc cách mạng dầu đá phiến, lợi ích kinh tế của Mỹ hướng đến việc tự chủ nguồn cung cầu dầu trong nước. Tuy nhiên, Mỹ vẫn cần Ả Rập Xê Út để đảm bảo ổn định thị trường giá dầu quốc tế và duy trì ổn định nền kinh tế Mỹ. Mặt khác, Mỹ cũng ký kết thành công JCPOA, thể hiện sự thay đổi trong cách tiếp cận với Iran so với giai đoạn trước đó. Đối với Ả Rập Xê Út, do bối cảnh của khu vực Trung Đông có nhiều thay đổi đặc biệt là sau cuộc biến động chính trị Mùa xuân Ả Rập (2011) và sự trỗi dậy của phong trào dân chủ (như đã trình bày tại Chương 2), lợi ích ưu tiên cấp thiết của Ả Rập Xê Út là bảo vệ chế độ hoàng gia và an ninh cho Vương quốc.

Nhìn chung, giai đoạn 2009 – 2016, quan hệ Mỹ - Ả Rập Xê Út diễn biến có nhiều căng thẳng và rạn nứt. Sự điều chỉnh chính sách của Mỹ đối với khu vực và việc Mỹ liên tục bỏ qua những “mối lo” của Ả Rập Xê Út để tiến gần hơn với Iran và khu vực địa chính trị mới (theo chính sách xoay trục), bất chấp điều này sẽ ảnh hưởng

tới quan hệ với Ả Rập Xê Út đã minh chứng cho việc khi lợi ích ưu tiên của Mỹ thay đổi, khiến lợi ích quốc gia của hai nước thay đổi, từ đó nảy sinh các mâu thuẫn và rạn nứt mới, đẩy mối quan hệ đến bờ vực đổ vỡ. Tuy nhiên, mối quan hệ này vẫn được tiếp tục được duy trì bởi những lợi ích chung trong lĩnh vực kinh tế, thương mại và năng lượng. Rõ ràng cả Mỹ và Ả Rập Xê Út vẫn có nhiều lợi ích chung ràng buộc, và đương nhiên, khi lợi ích còn thì mối quan hệ này vẫn tiếp tục được duy trì.

3.3. Quan hệ Mỹ - Ả Rập Xê Út giai đoạn 2017 – 2020

Giai đoạn 2017-2020, Trump trở thành Tổng thống nước Mỹ. Với xuất thân là một doanh nhân, chính sách của Tổng thống Trump có sự khác biệt đáng kể so với Obama. Chính quyền Trump theo đuổi chính sách “gây áp lực tối đa” với Iran, bao gồm việc rút khỏi thỏa thuận hạt nhân JCPOA (năm 2018) và tái áp đặt các lệnh trừng phạt kinh tế lên Tehran, theo đó, Ả Rập Xê Út đóng vai trò trung tâm trong chiến lược của Mỹ nhằm cô lập Iran tại Trung Đông. Bên cạnh đó, Mỹ đã trở thành quốc gia sản xuất dầu mỏ lớn nhờ dầu đá phiến, chính thức tham gia thị trường “nguồn cung dầu mỏ”. Lợi ích quốc gia của Mỹ giai đoạn này tập trung vào việc tăng cường đối phó với Iran, thúc đẩy sản xuất vũ khí, đảm bảo ổn định năng lượng toàn cầu và tối đa hoá lợi ích kinh tế quốc gia. Về phía Ả Rập Xê Út, với việc thực hiện Kế hoạch Tầm nhìn 2030, lợi ích hàng đầu của vương quốc là tập trung phát triển tối đa hoá lợi ích kinh tế trong nước, tăng cường an ninh quốc gia trong bối cảnh căng thẳng với Iran gia tăng cũng như xuất hiện nhiều biến động mới trong khu vực, củng cố quyền lực - vị thế tại khu vực.

Như vậy, giai đoạn từ 2017 - 2020, lợi ích của Mỹ và Ả Rập Xê Út có xu hướng hội tụ, đặc biệt là sự phối hợp trong đối phó với Iran, hợp tác quân sự, ổn định năng lượng và tối đa hoá lợi ích kinh tế của cả hai nước. Mối quan hệ này “khởi sắc” và được thắt chặt hơn so với giai đoạn dưới thời Tổng thống Obama, một phần lớn nhờ vào sự ủng hộ rõ ràng của Washington đối với Riyadh. Tuy nhiên, các mâu thuẫn về nhân quyền và các vấn đề quốc tế, như vụ việc Khashoggi, sự sụt giảm giá dầu, vấn đề Israel – Palestine,... cũng đặt ra những thách thức nhất định cho mối quan hệ này. Một cách tổng thể, lợi ích chung đã giúp hai nước vượt qua các rào cản thách thức trong giai đoạn này để tiếp tục duy trì mối quan hệ giữa hai nước.

3.4. Quan hệ Mỹ - Ả Rập Xê Út giai đoạn 2021 – 2024

Dưới thời Tổng thống Joe Biden, lợi ích quốc gia của Mỹ tập trung vào việc đối phó với ảnh hưởng của Trung Quốc, chuyển trọng tâm chiến lược sang khu vực Ấn Độ Dương – Thái Bình Dương. Bên cạnh đó, mặc dù Mỹ đã độc lập về năng lượng, tuy nhiên, chính quyền Biden vẫn ưu tiên đảm bảo ổn định thị trường năng lượng dầu mỏ nhất là trong bối cảnh giá dầu tăng cao sau cuộc xung đột Nga – Ukraine. Với vấn đề Iran, mặc dù vẫn coi Iran là mối đe dọa cho an ninh khu vực và

các đồng minh tại Trung Đông, tuy nhiên Biden có cách tiếp cận hoà dịu hơn so với Tổng thống Trump, với mục tiêu đưa Mỹ trở lại JCPOA, đồng thời chính quyền Biden cũng ưu tiên cho các vấn đề liên quan đến nhân quyền. Về phía Ả Rập Xê Út, giai đoạn này lợi ích quốc gia của Ả Rập Xê Út vẫn tiếp tục được duy trì như giai đoạn trước là bảo đảm an ninh quốc gia, phát triển kinh tế và đảm bảo vị thế tại khu vực. Tuy nhiên, giai đoạn này Ả Rập Xê Út tập trung hơn vào việc đẩy mạnh cải cách trong nước và ưu tiên phát triển kinh tế giảm sự phụ thuộc vào dầu mỏ, song song với việc bảo đảm an ninh đất nước.

Như vậy, quan hệ Mỹ - Ả Rập Xê Út giai đoạn 2021 - 2024 vẫn được tiếp tục duy trì nhờ những lợi ích chung quan trọng như an ninh khu vực, ổn định năng lượng và kinh tế toàn cầu. Mặc dù Mỹ thúc đẩy các cuộc đàm phán khôi phục JCPOA, Riyadh vẫn phối hợp chặt chẽ với Washington để kiểm soát các hoạt động quân sự và phi hạt nhân của Iran. Khi giá dầu biến động mạnh do xung đột Nga - Ukraine, Mỹ và Ả Rập Xê Út đã phối hợp trong việc điều chỉnh sản lượng dầu thông qua OPEC+, nhằm đảm bảo nguồn cung ổn định cho thị trường toàn cầu. Tuy nhiên, quan hệ hai nước giai đoạn này có nhiều căng thẳng hơn so với giai đoạn Trump trước đó do được định hình bởi những điều chỉnh chiến lược của cả hai bên trước các thách thức khu vực và toàn cầu. Việc điều chỉnh ưu tiên lợi ích quốc gia và trọng tâm chiến lược của cả Mỹ và Ả Rập Xê Út đã khiến xuất hiện những khác biệt mới trong lợi ích của hai nước, tạo nên những mâu thuẫn và căng thẳng mới, ảnh hưởng trực tiếp tới mối quan hệ này trong tương lai gần.

Tiểu kết chương 3

Có thể thấy, quan hệ Mỹ - Ả Rập Xê Út từ năm 2001 đến 2024 đã trải qua những giai đoạn biến đổi sâu sắc, phản ánh các mục tiêu và lợi ích chiến lược khác nhau của từng giai đoạn. Mỗi giai đoạn đều chịu ảnh hưởng của bối cảnh toàn cầu, lợi ích quốc gia và các thay đổi trong cách tiếp cận của hai nước. Mặc dù sau sự kiện 11/9/2001, mối quan hệ giữa Mỹ và Ả Rập Xê Út trở nên vô cùng căng thẳng, tuy nhiên, dưới sự nỗ lực của cả hai nước, mối quan hệ vẫn tiếp tục được duy trì. Giai đoạn 2001-2008 chứng kiến hợp tác quân sự hai nước tiếp tục được củng cố, đặc biệt là trong các cuộc khủng hoảng khu vực như cuộc chiến Iraq (2003), xung đột Syria (2011) và cuộc chiến Yemen (từ 2015). Mỹ duy trì sự hiện diện quân sự tại Ả Rập Xê Út nhằm bảo vệ lợi ích chiến lược, trong khi Riyadh coi Washington là đối tác an ninh quan trọng trước mối đe dọa từ Iran và các nhóm vũ trang. Giai đoạn 2009 – 2016 là giai đoạn đi xuống nhất trong quan hệ hai nước với nhiều căng thẳng liên tục leo thang, đẩy mối quan hệ đến bờ vực đổ vỡ. Việc Washington thúc đẩy Mùa xuân Ả Rập và thỏa thuận hạt nhân với Iran (2015) khiến Riyadh lo ngại về sự suy giảm cam kết của Mỹ đối với an ninh khu vực. Trong khi đó, dưới thời Trump (2017 - 2021),

quan hệ hai nước nồng ấm hơn với các hợp đồng vũ khí lớn và chính sách cứng rắn hơn với Iran. Tuy nhiên, đến thời Biden (2021 - 2024), căng thẳng lại gia tăng khi Nhà Trắng chỉ trích hồ sơ nhân quyền của Ả Rập Xê Út và giảm sự hỗ trợ quân sự trong cuộc chiến Yemen. Dù có những giai đoạn căng thẳng và bất đồng, lợi ích song phương về an ninh, năng lượng và kinh tế vẫn là động lực chính giúp duy trì quan hệ giữa Washington và Riyadh. Trong tương lai, quan hệ này có thể tiếp tục chuyển đổi, đặc biệt khi Mỹ tập trung hơn vào khu vực Ấn Độ - Thái Bình Dương và Ả Rập Xê Út đang tìm kiếm đa dạng hóa đối tác chiến lược.

CHƯƠNG 4: ĐÁNH GIÁ QUAN HỆ MỸ - Ả RẬP XÊ ÚT VÀ HÀM Ý CHO VIỆT NAM

4.1. Đánh giá mối quan hệ

Cho đến nay, dù chưa có nhiều “giây phút ấm áp” nhưng không thể không phủ nhận những kết quả đạt được trong mối quan hệ này từ sự nỗ lực của hai nước. Giai đoạn 2001-2024 chứng kiến những nỗ lực của nhà cầm quyền hai nước trong việc ủng hộ nhau trên trường quốc tế và trong giải quyết các vấn đề liên quan mật thiết đến hai nước. Sau chuyến thăm đầu tiên của Biden tới Ả Rập Xê Út vào tháng 7 năm 2022, hai bên đã ký 18 thỏa thuận hợp tác trong các lĩnh vực không gian, đầu tư, năng lượng và y tế, phù hợp với Kế hoạch Tầm nhìn 2030 của Ả Rập Xê Út để thu hút đầu tư vào các lĩnh vực đầy hứa hẹn.

Những vấn đề còn tồn tại, thách thức trong mối quan hệ: *Thứ nhất* là vấn đề nhân quyền. *Thứ hai*, mục tiêu và lợi ích hướng đến khác nhau dẫn đến hành động khác nhau. Các sự kiện kể từ năm 2001 đã chứng minh cho mối liên hệ giữa Ả Rập Xê Út, an ninh khu vực, kế hoạch chuyển đổi kinh tế của Ả Rập Xê Út và Mỹ là mối quan hệ phức tạp đan xen. *Thứ ba*, vai trò phụ thuộc lẫn nhau suy giảm dẫn đến việc hình thành sự đối trọng nhau trong các vấn đề của khu vực và thế giới. Mỹ đã dần thoát khỏi sự phụ thuộc vào dầu mỏ của Ả Rập Xê Út. Điều này khiến vai trò của Mỹ trên thị trường dầu mỏ thế giới và đối với Ả Rập Xê Út đã có thay đổi lớn.

4.1.3. Tác động của mối quan hệ Mỹ - Ả Rập Xê Út đến khu vực và thế giới

Quan hệ Mỹ – Ả Rập Xê Út có tác động sâu rộng, không chỉ định hình cấu trúc an ninh và năng lượng của Trung Đông, mà còn ảnh hưởng đến kinh tế, chính trị toàn cầu. Về mặt khu vực, sự gắn kết này tạo điều kiện duy trì ổn định tương đối, kiềm chế Iran và các nhóm vũ trang cực đoan, đồng thời định hình một loạt liên minh và trục quan hệ. Với chính Mỹ, liên minh với Ả Rập Xê Út mang lại nhiều lợi ích an ninh và kinh tế, nhưng cũng làm nảy sinh mâu thuẫn giá trị và đặt ra bài toán uy tín quốc tế. Còn với Ả Rập Xê Út, sự bảo trợ quân sự và hỗ trợ kinh tế từ Mỹ vừa là cơ hội phát triển, vừa tiềm ẩn những rủi ro phụ thuộc. Nhìn chung, trong bối cảnh các cường

quốc như Trung Quốc và Nga ngày càng gia tăng ảnh hưởng, quan hệ Mỹ – Ả Rập Xê Út vẫn sẽ tiếp tục đóng vai trò then chốt, định hình cục diện quyền lực và an ninh không chỉ ở Trung Đông mà còn trên bình diện toàn cầu.

4.2. Triển vọng quan hệ Ả Rập Xê Út - Mỹ trong thời gian tới

4.2.1. Các yếu tố tác động đến quan hệ Ả Rập Xê Út - Mỹ

- Vấn đề Palestine – Israel và tiến trình hòa bình Trung Đông
- Cạnh tranh ảnh hưởng của các nước lớn tại khu vực và sự chủ động tìm kiếm đối tác mới ngoài Mỹ của Ả Rập Xê Út.
- Sự thay đổi trong chính sách đối ngoại của cả hai nước.
- Các cải cách bên trong vương quốc Ả Rập Xê Út và sự thay đổi lãnh đạo của hai nước.

4.2.2. Triển vọng quan hệ Ả Rập Xê Út – Mỹ

Sự trỗi dậy của Trung Quốc, chiến sự Nga – Ukraine, xung đột tại Trung Đông... đã khiến địa chính trị thế giới trở nên phức tạp và khó lường. Trước bối cảnh đó, các quốc gia bao gồm cả Mỹ và Ả Rập Xê Út đều sẽ phải điều chỉnh chính sách chiến lược để đảm bảo lợi ích của mình. Điều này chắc chắn sẽ ảnh hưởng đến quan hệ Mỹ - Ả Rập Xê Út trong thời gian tới. Xét từ lý thuyết lợi ích quốc gia, quan hệ Mỹ - Ả Rập Xê Út có thể sẽ diễn ra theo một trong hai kịch bản dưới đây.

Kịch bản 1: Quan hệ Ả Rập Xê Út – Mỹ được tiếp tục được duy trì tốt đẹp khi lợi ích hai bên được đảm bảo.

Kịch bản 2: Quan hệ hai nước sẽ xấu đi vì lợi ích bị tổn hại do những căng thẳng từ các vấn đề trong khu vực và sự suy giảm ảnh hưởng của Mỹ tại Trung Đông.

Như vậy, xét từ góc độ lợi ích quốc gia, luận án đánh giá **kịch bản số 1** có triển vọng hơn bởi nó giúp cho hai bên đạt được nhiều lợi ích hơn là mất.

Mặc dù luận án đánh giá mối quan hệ giữa hai nước trong thời gian tới có thể sẽ tiếp tục được duy trì theo hướng tích cực, nhưng không có nghĩa là những căng thẳng cục bộ sẽ bị loại trừ. Bên cạnh những lợi ích chung, cả hai nước đều có những lợi ích riêng của mình. Những lợi ích riêng này sẽ không thúc đẩy sự hợp tác giữa hai nước, thậm chí còn có thể khiến quan hệ hai nước xuất hiện những căng thẳng tại những thời điểm nhất định.

4.3. Hàm ý cho Việt Nam

4.3.1. Một số bài học kinh nghiệm và hàm ý đối với việc xây dựng chính sách đối ngoại với các nước lớn

- Lấy lợi ích quốc gia là trọng tâm của chính sách đối ngoại, nhưng linh hoạt trong cách tiếp cận là điều kiện tiên quyết trong quan hệ với các nước lớn.
- Tận dụng mọi lợi thế để nâng cao địa vị quốc tế
- Chủ động thích ứng với những biến động toàn cầu

- Thực thi chính sách đối ngoại tự chủ, đa phương
- Đẩy mạnh hiện đại hóa kinh tế, hiện đại hoá thể chế, tạo điều kiện tốt để biến nội lực trong nước thành nguồn lực đối ngoại

4.3.2. Hàm ý đối với việc phát triển quan hệ với Mỹ và Ả Rập Xê Út

Thứ nhất, tiếp tục duy trì mối quan hệ hợp tác, hỗ trợ vốn có giữa Việt Nam với Mỹ và Ả Rập Xê Út. *Thứ hai*, tăng cường hợp tác trong các lĩnh vực du lịch, văn hóa, giao lưu nhân dân giữa Việt Nam - Ả Rập Xê Út và Việt Nam – Mỹ. *Thứ ba*, khuyến khích và đầu tư đào tạo ngôn ngữ Ả rập tại Việt Nam, Tiếng Việt tại Ả rập Xê út, các ngành học Ả rập học tại Việt Nam và Việt Nam học tại Ả rập Xê út, các ngành học liên quan đến đất nước học. *Thứ tư*, cần có những chính sách ngoại giao mềm mỏng và khôn khéo trong việc thực hiện ngoại giao với Ả Rập Xê Út và Mỹ, giữ thái độ trung lập trong các vấn đề đối lập giữa hai nước, dựa trên tinh thần bình đẳng, công bằng, tôn trọng các vấn đề nhân quyền và luật pháp quốc tế.

Tiểu kết chương 4

Trong suốt giai đoạn từ 2001 – 2024, quan hệ Mỹ - Ả Rập Xê Út đã có nhiều thay đổi để phù hợp với bối cảnh thế giới và khu vực cũng như đảm bảo lợi ích quốc gia của cả hai nước. Những kết quả đạt được trong mối quan hệ không chỉ giúp thúc đẩy phát triển mối quan hệ trong tương lai mà còn góp phần xây dựng môi trường ổn định, cơ hội hợp tác để hai bên phát triển kinh tế, tạo dựng vị thế và duy trì ảnh hưởng của mình tại khu vực và thế giới. Mặc dù vẫn còn tồn tại nhiều vấn đề chưa giải quyết được tạo ra nhiều thách thức trong mối quan hệ, tuy nhiên, cả hai bên vẫn có nhiều nỗ lực để tiếp tục duy trì mối quan hệ bằng cách tăng cường những lợi ích chung và cân bằng các lợi ích riêng, góp phần quan trọng trong việc gìn giữ ổn định, hoà bình, hợp tác và phát triển chung của khu vực và thế giới.

Mối quan hệ Mỹ - Ả Rập Xê Út cũng đưa ra nhiều bài học kinh nghiệm sâu sắc trong việc định hình chính sách đối ngoại ưu tiên đảm bảo lợi ích quốc gia của Việt Nam đối với khu vực và thế giới nói chung và quan hệ với Mỹ và Ả Rập Xê Út nói riêng, nhất là trong bối cảnh hiện nay, Mỹ chuyển hướng trọng tâm chiến lược sang Châu Á – Thái Bình Dương, cạnh tranh chiến lược giữa các nước lớn đang ngày càng gia tăng và tình hình chính trị thế giới diễn biến căng thẳng và nhiều biến động phức tạp.

KẾT LUẬN

Trong suốt hơn 80 năm hình thành và phát triển, quan hệ Mỹ - Ả Rập Xê Út đã vượt qua các khác biệt về tôn giáo, thể chế chính trị, và nhiều đoạn “thăng - trầm”, cho đến nay vẫn duy trì được quan hệ đối tác chiến lược lâu đời và hợp tác toàn diện. Quan hệ Mỹ - Ả Rập Xê Út từ năm 2001 đến 2024 phản ánh rõ nét nguyên lý cốt lõi của chủ nghĩa hiện thực trong quan hệ quốc tế: các quốc gia hành động chủ yếu dựa trên lợi ích quốc gia, đặc biệt là lợi ích an ninh và quyền lực, chứ không phải dựa vào ý thức hệ,

giá trị hay niềm tin. Diễn tiến mối quan hệ Mỹ - Ả Rập Xê Út từ năm 2001 – 2024 đã cho thấy rõ cách mà lợi ích quốc gia định hình và ảnh hưởng tới QHQT, đặc biệt trong cặp quan hệ giữa hai nước này. Cả Mỹ và Ả Rập Xê Út đều theo đuổi một chính sách đối ngoại linh hoạt, thực dụng và gắn chặt với tính toán lợi ích sống còn.

Về thực tiễn quan hệ hai nước, giai đoạn từ 2001 – 2008, quan hệ hai nước tập trung vào các lợi ích an ninh chung. Sau vụ tấn công khủng bố ngày 11 tháng 9 năm 2001, quan hệ Mỹ và Ả Rập Xê Út đã chứng kiến một giai đoạn khó khăn. Tuy nhiên, nhờ lợi ích chung trong việc chống lại chủ nghĩa khủng bố, quan hệ Mỹ và Ả Rập Xê Út trở nên nồng ấm và đặc biệt hơn khi Ả Rập Xê Út trở thành đồng minh quan trọng của Mỹ trong cuộc chiến chống khủng bố toàn cầu. Giai đoạn từ 2009 – 2016, dưới thời Tổng thống Barack Obama, mối quan hệ giữa Mỹ và các quốc gia Ả Rập Xê Út đã trải qua thời kỳ “u ám” nhất, quan hệ hai nước có sự giảm sút nghiêm trọng do sự thay đổi các lợi ích chiến lược của Mỹ, đặc biệt trong vấn đề với Iran và với Israel. Từ góc nhìn hiện thực, đây là biểu hiện của một chiến lược điều chỉnh lợi ích quốc gia phù hợp với thay đổi trong cán cân quyền lực khu vực và toàn cầu. Mối quan hệ Mỹ - Ả Rập Xê Út trong giai đoạn này đã minh chứng cho việc thay đổi lợi ích chiến lược đã tạo ra những mâu thuẫn sâu sắc: trong khi Ả Rập Xê Út mong đợi một sự hỗ trợ mạnh mẽ hơn từ Mỹ, Mỹ lại ưu tiên ngoại giao hơn là sự can thiệp trực tiếp. Điều này đã tạo ra khoảng cách ngày càng lớn giữa hai nước, dù Mỹ vẫn duy trì cung cấp vũ khí và hợp tác an ninh với Ả Rập Xê Út. Giai đoạn từ 2017 – 2020, quan hệ hai nước được “khởi sắc” và thắt chặt lại bởi các lợi ích chung trong lĩnh vực kinh tế, an ninh. Mối quan hệ Mỹ - Ả Rập Xê Út dường như đạt đến đỉnh cao khi Ả Rập Xê Út trở thành một đối tác thân cận, đáp ứng được cả nhu cầu kinh tế của Mỹ thông qua các thương vụ vũ khí, lẫn nhu cầu chiến lược tại khu vực. Đây cũng là thời kỳ mà Ả Rập Xê Út có được một sự ủng hộ mạnh mẽ từ Mỹ, dù vấp phải nhiều chỉ trích từ cộng đồng quốc tế. Giai đoạn 2021 – 2024, dưới thời Tổng thống Joe Biden, quan hệ Mỹ - Ả Rập Xê Út lại chứng kiến sự điều chỉnh lớn bởi nhiều ưu tiên chiến lược khác biệt, phản ánh sự điều chỉnh lợi ích ưu tiên giữa hai nước. Dù ban đầu nhấn mạnh các giá trị như nhân quyền và dân chủ – thể hiện qua lời kêu gọi trừng phạt Thái tử bin Salman sau vụ Khashoggi – nhưng khi lợi ích chiến lược bị đe dọa (giá dầu tăng, ảnh hưởng của Trung Quốc và Nga gia tăng), chính quyền Biden đã điều chỉnh lập trường để duy trì hợp tác thiết yếu với Ả Rập Xê Út. Sự linh hoạt trong điều hành chính sách thể hiện rằng, trong bối cảnh môi trường quốc tế bất định, lợi ích quốc gia vẫn là yếu tố định hướng hành vi quốc gia quan trọng nhất, ngay cả khi phải làm mờ nhạt các cam kết giá trị. Mặc dù quan hệ hai nước vẫn tiếp tục được duy trì tuy nhiên, giai đoạn này cũng chứng kiến nhiều hơn sự tự chủ chiến lược của Ả Rập Xê Út trong nỗ lực phát triển đất nước theo kế hoạch tầm nhìn 2030, điều này đã khiến Ả Rập Xê Út

có những động thái cứng rắn hơn trong quan hệ với Mỹ, tạo ra những căng thẳng trong mối quan hệ.

Nhìn chung, trong suốt giai đoạn 2001 – 2024, quan hệ hai nước có diễn biến phức tạp và đã có nhiều thăng trầm, đánh dấu bởi cả hợp tác và căng thẳng, chủ yếu xoay quanh các vấn đề an ninh, kinh tế, vị thế ảnh hưởng quốc gia, và các vấn đề khác tại khu vực như vấn đề với Iran, cuộc xung đột Israel – Palestine,... Mối quan hệ này vẫn đặc biệt quan trọng với cả Mỹ và Ả Rập Xê Út, không chỉ dựa trên các lợi ích kinh tế mà còn xoay quanh các vấn đề về chính trị, quyền lực cũng như vị thế của Ả Rập Xê Út và Mỹ. Hiện nay, mối quan hệ giữa Mỹ và Ả Rập Xê Út cũng chịu ảnh hưởng từ sự cạnh tranh với các cường quốc khác như Trung Quốc và Nga. Việc Ả Rập Xê Út tăng cường quan hệ với các đối thủ của Mỹ đã đặt ra thách thức lớn cho chính quyền Mỹ trong việc duy trì và củng cố quan hệ đối tác chiến lược với Ả Rập Xê Út. Xét tổng thể, quan hệ Mỹ - Ả Rập Xê Út trong hơn hai thập kỷ qua là một quan hệ hợp tác chiến lược được duy trì bởi các lợi ích chung trong các thời điểm nhất định. Sự phụ thuộc lẫn nhau này không phải là tuyệt đối. Cả hai nước đều nhận thức rõ về việc duy trì quan hệ là cần thiết để đạt được những mục tiêu ưu tiên. Trên bình diện lý luận, luận án khẳng định tính ứng dụng mạnh mẽ của chủ nghĩa hiện thực, đặc biệt là yếu tố lợi ích quốc gia trong chủ nghĩa hiện thực. Sự ảnh hưởng của hệ thống cấu trúc quốc tế – với sự cạnh tranh giữa các cường quốc và sự bất ổn trong khu vực – buộc các quốc gia phải hành động dựa trên lợi ích sống còn, điều chỉnh chính sách đối ngoại linh hoạt, kể cả khi phải bỏ qua những giá trị đã cam kết.

Có thể thấy, mối quan hệ giữa hai nước trong thời gian tới có thể tiếp tục được duy trì. Tuy nhiên, nền tảng của mối quan hệ dựa trên lợi ích “dầu mỏ đổi lấy an ninh” có khả năng sẽ bị phai nhạt, thay thế bởi các yếu tố lợi ích mới, và có thể xuất hiện những căng thẳng mới trong quan hệ giữa hai nước trước những thay đổi mới không chỉ của nền kinh tế chính trị thế giới. Để đoán định được tương lai mối quan hệ không thể dựa vào những lợi ích hữu hình trước mắt mà cần đánh giá cả các yếu tố tác động nội sinh và ngoại sinh ảnh hưởng đến lợi ích quốc gia thiết yếu của cả hai nước, nhất là khi hiện nay, Ả Rập Xê Út hướng tới các kế hoạch Tầm nhìn năm 2030 bên cạnh việc Trung Quốc nổi lên như một đối tác kinh tế và năng lượng quan trọng của Ả Rập Xê Út hiện nay và lâu dài. Mặt khác, Mỹ đang ở trong một kỷ nguyên phân cực của cạnh tranh quyền lực và đối đầu chiến lược, đặt ra nhiều thách thức về ảnh hưởng của mình trên thế giới.

Trong bối cảnh thế giới đầy biến động và tiềm ẩn nhiều nguy cơ xung đột, quan hệ Mỹ - Ả Rập Xê Út giai đoạn 2001-2024 là minh chứng cho bài học kinh nghiệm cho Việt Nam trong việc phát triển quan hệ với Mỹ và Ả Rập Xê Út nói riêng và các nước khác trên thế giới nói chung. Nhất là trong bối cảnh hiện nay, Việt Nam

và Mỹ là mối quan hệ đối tác chiến lược toàn diện. Vì vậy, để tận dụng tối đa cơ hội từ việc nâng tầm quan hệ đối tác chiến lược toàn diện với Mỹ và tránh những rủi ro tiềm ẩn, Việt Nam cần áp dụng một chiến lược linh hoạt và đa dạng, học hỏi từ các bài học kinh nghiệm trong mối quan hệ phức tạp giữa Mỹ và Ả Rập Xê Út. Điều này bao gồm đa dạng hóa quan hệ đối tác, thúc đẩy hợp tác kinh tế và năng lượng, nâng cao vị thế trong ASEAN, phát triển nội lực và cải cách kinh tế, thúc đẩy ngoại giao đa phương và xây dựng chiến lược dự phòng ứng phó với biến động quốc tế. Bằng cách này, Việt Nam có thể duy trì và phát triển mối quan hệ đối tác chiến lược với Mỹ một cách hiệu quả và bền vững, đồng thời tiếp tục phát triển mối quan hệ với Ả Rập Xê Út trong tương lai.

Về mặt lý luận, việc vận dụng chủ nghĩa hiện thực, đặc biệt là yếu tố lợi ích quốc gia, để phân tích quan hệ Mỹ – Ả Rập Xê Út trong giai đoạn 2001–2024 cho thấy tính hiệu quả của cách tiếp cận này trong việc lý giải các hành vi mang tính chiến lược giữa hai quốc gia. Trong bối cảnh quốc tế và khu vực đầy biến động và xu hướng cạnh tranh ngày càng gia tăng, để bảo vệ lợi ích cốt lõi, Mỹ và Ả Rập Xê Út, dù tồn tại nhiều khác biệt về thể chế chính trị, giá trị xã hội và quan điểm nhân quyền, vẫn duy trì một mối quan hệ mang tính chiến lược cao. Đối với Mỹ, lợi ích từ việc bảo đảm dòng chảy dầu mỏ, duy trì ảnh hưởng tại Trung Đông, cân bằng quyền lực với Iran, và ổn định an ninh khu vực là những yếu tố then chốt. Đối với Ả Rập Xê Út, mối quan hệ với Mỹ bảo đảm cho quốc gia này một “chiếc ô phòng thủ”, đảm bảo an ninh cho đất nước trước các mối đe dọa từ khu vực và quốc tế, đồng thời củng cố vị thế chính trị - kinh tế trong trật tự toàn cầu. Cách tiếp cận dựa trên lợi ích quốc gia của chủ nghĩa hiện thực cũng cung cấp một khung phân tích logic, có tính khái quát cao và phù hợp với bối cảnh cấu trúc của hệ thống quốc tế hiện đại. Tuy nhiên, việc vận dụng chủ nghĩa hiện thực một cách đơn tuyến cũng bộc lộ những giới hạn nhất định. Trường hợp quan hệ Mỹ – Ả Rập Xê Út cho thấy nhiều yếu tố phi vật chất như bản sắc quốc gia, áp lực dư luận, yếu tố tôn giáo, truyền thông toàn cầu hay vai trò của các chủ thể phi nhà nước đã và đang ngày càng chi phối chính sách đối ngoại của cả hai nước. Chẳng hạn, sau sự kiện 11/9, mối quan hệ song phương không chỉ bị chi phối bởi các toan tính chiến lược mà còn chịu áp lực lớn từ xã hội Mỹ về vai trò của công dân Ả Rập Xê Út trong vụ khủng bố. Tương tự, chiến lược “Tầm nhìn 2030” của Thái tử Mohammed bin Salman không thể chỉ được giải thích thuần túy bằng lợi ích quốc gia kiểu hiện thực, mà còn phải đặt trong bối cảnh cải tổ bản sắc, hình ảnh quốc tế và kỳ vọng của thế hệ lãnh đạo mới. Như vậy, để hiểu rõ hơn bản chất và động lực quan hệ quốc tế trong kỷ nguyên toàn cầu hóa – nơi cấu trúc quyền lực không chỉ được phân bổ bằng sức mạnh quân sự hay kinh tế mà còn thông qua khả năng định hình diễn ngôn, chuẩn mực và hình ảnh – cần xây dựng một hướng tiếp

cận tích hợp. Chủ nghĩa hiện thực vẫn giữ vai trò trung tâm trong việc lý giải lợi ích và quyền lực, nhưng cần được bổ sung bởi các phân tích từ chủ nghĩa tự do (thể chế, liên kết kinh tế) và chủ nghĩa kiến tạo (bản sắc, nhận thức, niềm tin). Đây cũng là cách để đảm bảo tính thích ứng của lý thuyết với thực tiễn đang biến động, đồng thời mở rộng không gian giải thích cho những biểu hiện ngày càng phức tạp của các quan hệ quốc tế song phương và khu vực.

**DANH MỤC CÔNG TRÌNH KHOA HỌC CỦA TÁC GIẢ
LIÊN QUAN ĐẾN LUẬN ÁN**

1. Hoang Thi Mai Phuong (2023), “US - Saudi Arabia relationship under Joe Biden”, *International Graduate Research Symposium*, Vietnam National University Press, pp 166 – 176
2. Hoang Thi Mai Phuong (2023), “A Decrease of US impact in the Middle East: Case study of US-Saudi Arabia and Syria Crisis”, *International Graduate Research Symposium*, Vietnam National University Press, pp. 693 – 702
3. Hoang Thi Mai Phuong (2024), “Efforts to Maintain the U.S. Role in The Middle East under President Joe Biden (2021-2023)”, *International Journal of Social Sciences: Current and Future Research Trends*, 21(1), pp. 265–274.